

تاریخ: ۲۰۲۴/۰۲/۲۲

بخش: تجارت داخلی و خارجی

نویسنده: سیدعظیم حسینی

معلومات در مورد سفالگری یا کلالی، یکی از اقلام صنایع دستی در قاموس کبیر افغانستان

سفالگری یا کلالی عبارت از ساختن ظروف از گِل است و به ظرف ساخته شده از این طریق را سفال می گویند. سفالگری، هنری دیرینه و با شکوه، از دیرباز با بشر همراه بوده است انسانهای اولیه از زمانی که به فکر ذخیره آب و غذا افتادند و به خاصیت چسبندگی و شکل گیری گل رس (گل شیرین) پی بردند از آن به شکل های گوناگون ظروف سفالی ساختند. گل رس به رنگ سرخ بوده و مقادیر زیاد آهن در آن وجود دارد که باعث استحکام بیشتر گل می گردد.

تاریخچه سفالگری یا کلالی:

قدمت سفالگری به هزاران سال پیش می رسد. شواهد نشان می دهد که اولین سفالها در حدود ده هزار سال پیش در شرقمیانه و شرق آسیا ساخته شده اند. ساختن ظروف سفال متعلق به زمانی است که انسان در دشت زندگی می کرد و روستای اولیه شکل گرفته و یکجانشینی بوده است. این ظروف معمولاً برای نگهداری مواد غذایی ساخته شده است. ظروف سفالی خاصیت فاسد نشدنی دارند؛ اما از سویی به دست آوردن این ظروف، امکان تعبیر و تفسیر بخش های

مهمی از زندگی انسان‌های اولیه را فراهم آورده است.

در ابتدا، سفال‌ها به صورت دستی و بدون استفاده از چرخ ساخته می‌شدند. اما با گذشت زمان، تکنیک‌های جدیدی مانند چرخ سفالگری و کوره‌های پخت ابداع شدند که به ارتقای کیفیت و تنوع ظروف گلی کمک کرد. حدود ۷۰۰۰-۵۰۰۰

سال پیش از میلاد، دهقانان و چوپانان در دامنه‌های حاصلخیز اطراف هندوکش زندگی می‌کردند. این مردمان صنعت ابتدائی خانه سازی را با خشت خام و سفالگری با خود به شهرها آوردند و بعدها، در عصر مس (Chalcolithic)، از فروش لاجورد و تجارت آن به کشورهای ایران هند و بین‌النهرین ثروتمند شدند. در افغانستان ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد اولین نشانه پیدایش کوره پخت در صنعت سفال دیده می‌شود. در ۳۵۰۰ سال پیش از میلاد چرخ سفالگری ساده که آن را با دست می‌گرداندند ساخته شد. ظروف سفالین از قدیمی‌ترین اختراعات و ساخته‌های بشر است که قبل از پیدایش شیشه و ظروف شیشه‌ای موارد استعمال زیاد داشته است. استفاده از ظروف سفالی در افغانستان تاریخ کهن دارد و در گذشته مردم افغانستان هم در اکثر نقاط در خانه‌های شان از ظروف سفالین استفاده می‌کردند.

کلالی در گذشته‌ها یکی از صنایع مهم دستی کشور بود. در جریان کاوشها در تپه ده مراسی، باستان‌شناسان مجموعه‌ای از یک زیارتگاه را پیدا کردند که حاوی اشیایی بود متعلق به مراسم مذهبی، مانند شاخ‌های بُز، یک کاسه، مِه‌مسی، لوله مسی میان‌خالی، جام کوچکی از سنگ مرمر، و یک تندیس سفال‌گری شده و کنده کاری شده از یک رب‌النوع مادر که مشابه تندیس‌هایی بود که در مندیگک نیز یافت شده بود. در زمان تیموریان آبریزی سفال و کشیدن نقشها بالای اشیاء سفالی بوجود آمد. هکذا ساختن کاشی در زمان تیموریان نیز صورت می‌گرفت که نمونه آن تا فعلاً در شهر مزار شریف دیده می‌شود.

مراحل ساخت ظروف سفالی:

مراحل ساخت و تحول ظروف سفالی عبارتند از:

- به وسیله دست (بدون چرخ سفالگری) که به روش‌های مختلف از جمله فتیله‌ای ساخته می‌شود.
- با چرخ سفالگری
- ساختن ظروف سفالی به شکل مجسمه یا حجم‌های ترکیبی، یعنی علاوه بر حفظ کاربری ظروف سفالی، آن‌ها را به شکل مجسمه‌هایی از حیوانات یا حجم‌های ترکیبی، که نشانه نوع نگرش آن‌ها به جهان هستی است می‌ساختند. مطالعه در

مورد زمان آغاز و پیدایش خط بدون بررسی نقوش حک شده روی ظروف سفالی امکان‌پذیر نبوده است. به ویژه ظروف مربوط به هزاره‌های ۵ و ۶ پیش از میلاد در این میان نقش غیرقابل انکاری دارد.

واقع‌گرایی انسان اولیه در هنر از آغاز نقاشی‌های غار تا به تصویر کشیدن گیاهان، حیوانات و انسان، بر روی ظروف سفالی تا آغاز خط و کتابت یک پروسه طولانی است. تا زمانی که سفالگری دست ساز بوده است. دید واقع‌گرایانه به نقوش حکمفرما است؛ یعنی خط تصویر نگار علیرغم آغاز شدن از بین‌النهرین که از مصر با هیروگلیف به اوج رسیده است. روند تحول نقوش روی سفال که نهایتاً به اختراع خط اندیشه نگار یا اندیشه نگاشت می‌انجامد، روندی چند هزار ساله است که تا پیش از هزاره پیش از میلاد، یعنی زمان سفال‌های دست‌ساز بوده است. از اوایل هزاره دوم قبل از میلاد نقوش روی سفال‌ها علاوه بر این که مشاهدات را نشان دهد، با اشارات هم همراه بوده اند. از هزاره دوم پیش از میلاد خط اندیشه نگار شکل گرفته است. خطی که رمز آلود

است، خلاصه تر است و سریع تر نوشته می شود.

سفالگری انعکاسی از خلاقیت، مهارت و فرهنگ بشریت است که از ظروف ساده برای مصارف روزمره شروع و تا مجسمه‌های ظریف و پیچیده می انجامد. در این مقاله، به بررسی تاریخچه، جهات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سفالگری می‌پردازیم.

جهت اجتماعی سفالگری:

سفالگری در جوامع مختلف نقش‌های اجتماعی گوناگونی داشته است. از جمله:

- **ظروف روزمره:** ظروف سفالی یا گلی از دیرباز برای مصارف روزمره مانند پخت و پز، ذخیره سازی مواد غذایی و آب آشامیدنی مورد استفاده قرار می گرفته اند.
- **مبادلات تجاری:** سفالگری به عنوان یک کالای تجاری، نقشی مهم در تبادلات بین جوامع مختلف ایفا می کرده است.
- **هنر و بیان:** سفالگری به عنوان یک ابزار هنری، برای بیان ایده‌ها، احساسات و باورهای فرهنگی مورد استفاده قرار می‌گرفته است.

جهت اقتصادی سفالگری:

صنعت سفالگری از دیرباز به عنوان یک منبع درآمد و اشتغال برای افراد مختلف در جوامع گوناگون بوده

- **تولید انبوه:** در برخی از جوامع، سفالگری به صورت انبوه برای مصارف روزمره تولید می شده است.
- **تولید متنوع:** در برخی از جوامع، سفالگری به صورت متنوع جهت فروش و یا تبادل با دیگران نیز به عنوان قلم صادراتی مرغوب تولید می شده است.
- **تولیدات هنری:** در بعضی دیگر از جوامع، سفالگران به تولید ظروف و مجسمه‌های هنری نفیس می‌پرداختند که ارزش اقتصادی بالایی داشته‌اند.

جهت فرهنگی سفالگری:

سفالگری انعکاسی از فرهنگ و باورهای جوامع مختلف است.

- **نقوش و تزئینات:** نقوش و تزئینات ظروف سفالی، نمادی از فرهنگ، اساطیر و باورهای جوامع مختلف هستند.
- **مذهبی:** ظروف گلی در برخی از جوامع برای مصارف مذهبی مانند ساخت ظروف و مجسمه‌های مذهبی مورد استفاده قرار می گرفته اند.

صنعت سفالگری (کلالی) یا ساختن ظروف سفالی تا اکنون در تمام افغانستان مروج است. اما مشهورترین صنعت سفالگری یا کلالی در ولسوالی استالف میباشد که محصولات متنوع و جالب دارد. رنگ ظروف استالفی معمولاً سبز و یا مایل به آبی روشن است که چنین رنگ آمیزی ظروف سفالی منحصر به فرد می باشد. مشهورترین ظروف سفالین، کوزه، کاسه، قاب، آفتابه، پیاله، صراحی، تگاره و تگاره قروت سای، گلدان و غیره میباشد. در برخی از ظروف میناتوری و رنگ آمیزی های مخصوص سنتی دیده می شود. همچنان از این گل اشیاء تزئینی نیز ساخته می شود که با رنگ های مختلف تزئین می گردند. این ظروف و اشیاء در ابتدا قالب ریزی می شوند و سپس روانه کوره می گردند. پس از این که از کوره بیرون کشیده شدند به وسیله رنگهای غیرکیمیایی "دست ساز" رنگ آمیزی می شوند و برای پخته شدن دوباره حرارت داده شده و آماده استفاده میگردند.

صنعت کلالی یا سفالگری، صنعت قدیمی و پر طرفدار در افغانستان است که با تأسف از رونق افتاده و جای خود را به ظروف خارجی داده است.

صنعتگران در ولسوالی استالف ولایت کابل، با طرحهای جدید و رنگارنگ تلاش می کنند به این صنعت قدیمی رونق دوباره ببخشند. هر چند امروزه در افغانستان کمتر کسی از ظروف سفالی استفاده می کند، ولی باز هم در نگهداری و پرورش گل های خانگی و کوزه های مخصوص برای دوغ و آب سرد هنوز هم این ظروف قدیم کاربرد وسیع دارد. کسانی که ظروف سفالی را می سازند در افغانستان به نام "کلال" یا سفالگر یاد می شوند. در ولسوالی "استالف" ولایت کابل، قریه ای به نام "کلالان" وجود دارد که تعدادی از اهالی این قریه هنوز هم به حرفه آبایی شان یعنی کلالی گری ادامه می دهند.

منطقه استالف ولایت پروان به تولید اشیاء و ظروف کلالی "سفالین" شهرت دارد که به خاطر واردات سیل آسای اجناس از خارج، کم رونق شده است. ظروفی که در آنها از میناتوری کار گرفته شده باشد قیمت بیشتر دارند. در دهمزنگ کابل کوچه ای بنام کلالی های دهمزنگ معروف بود که تا بحال به همین نام یاد میگردد. چنانچه گفته میشود حالا در افغانستان کلالی، صنعت پر زحمت ولی کم خریدار است. نبود بازار فروش و کم توجهی مسئولان و عدم جلوگیری از واردات صنایع سفالی و پلاستیکی غیرمعیاری از کشورهای پاکستان، چین و ایران این صنعت سنتی را با رکود مواجه ساخته است.

سفالگری هنری دیرینه و با ارزش است که در طول تاریخ بشر نقش‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی گوناگونی داشته است. سفالگری انعکاسی از خلاقیت، مهارت و فرهنگ بشریت است و در دنیای امروز نیز به عنوان یک هنر و صنعت ارزشمند باید مورد توجه قرار گیرد و چالش‌های موجود بر طرف گردد.

منبع: (حسینی) سیدعظیم، تاریخ تجارت افغانستان
ویکیپدیای فارسی

Source of photos: https://www.google.de/advanced_image_search
<http://www.afghan-academic.com>